

5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
6. Гургула І. Я. Народне мистецтво західних областей України / І. Я. Гургула. – К. : Мистецтво, 1966. – 214 с.
7. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях: Методичні рекомендації / укладач : М. П. Селивачов. – К. : РНМК, 1990. – Част. III. – 98 с.
8. Закон про дошкільну освіту // Дошкільне виховання. – 1998. – № 2. – С. 3-8.
9. Канцедикас А. Народное искусство / А. Канцедикас. – М. : Знание, 1975. – 54 с.
10. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навч. посіб. / В. П. Котляр. – Запоріжжя : Просвіта, 2003. – 188 с.
11. Неменский Б. М. Мудрость красоты. О проблемах эстетического воспитания. – М. : Просвещение, 1987. – 225 с.
12. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К., 2001. – С. 27-45.
13. Основи прикладної творчості : навчальний посібник / Л. М. Олексюк-Казо ; М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ : НПУ, 2006. – 203 с.
14. Русова С. Ф. Дошкільне виховання [Текст] : Впорядковані лекції / С. Ф. Русова. – Катеринослав : Українське видавництво, 1918. – 162 с.
15. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – 649 с.

Григоренко В. Е., Цебенко Л. И. Привлечение декоративно-прикладного искусства для художественно-эстетического развития дошкольников.

В статье раскрывается содержание художественно-эстетического потенциала декоративно-прикладного искусства. Отражена эффективная роль этого искусства, как базы духовной и эстетической культуры, его влияние на эстетическое воспитание детей старшего дошкольного возраста и формирование у них ценностного отношения к действительности через историю своего народа. Главной целью этой художественно-практической деятельности на современном этапе является активизация творчества детей, развитие их природных склонностей, способностей.

Ключевые слова: искусство, декоративно-прикладное, творчество, старшие дошкольники.

Grigorenko V. E., Cebenko L. I. Bringing in of the decoratively-applied art for artistically-aesthetic development of under-fives.

The article reveals the artistic and aesthetic potential of arts and crafts. Reflects effective role of art as a spiritual base and aesthetic culture, its influence on the aesthetic education of preschool children and formation of their valuable relation to reality through history of his people. The main goal of this artistic and practical activity at the present stage is activation of creativity of children, development of their natural inclinations and abilities.

Key words: art, arts and crafts, creativity, older preschooler.

УДК 378:37.013.42

Зубалій Н. П.

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ**

У статті розкривається актуальність дослідження проблеми формування професійної компетентності в процесі спеціальної підготовки практичних психологів у сучасних умовах. На підставі літературних джерел у тексті дається визначення професійної компетентності як інтегрованої якості, яке характеризує особистість, її можливості вирішувати і реалізовувати професійні проблеми з допомогою продуктивного використання знань, умінь, професійної підготовленості та життєвого досвіду. В роботі проаналізовано ключові, базові та спеціальні компетентності. Їх оволодіння практичними психологами сприяє підвищенню рівнів конкурентності у теперішньої і майбутньої педагогічної, психологічної, управлінської й інших

галузях. Тому формування у практичних психологів професійної компетентності в процесі навчання й практичної діяльності сприятиме підвищенню рівня конкурентності та досягнення високих показників у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: професійна компетентність, конкурентність, практичний психолог, професійна діяльність, психологія, спеціальна підготовка, конкурент, професіонал, психологічні умови, групова психотерапія, тренінгова група.

В сучасних умовах становлення й розвитку суспільства проблема формування в практичних психологів професійної компетентності набуває актуального значення. Це пов'язано з тим, що сформована під час навчання професійна компетентність сприятиме підвищенню рівня конкурентоздатності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці. До сучасних вимог щодо конкурентності в нашій країні й за кордоном відносяться: професійні знання, ініціатива, співробітництво, вміння працювати в колективі, брати участь у спільному навчанні, вміння реально оцінювати ситуації, результати праці, навички комунікації, розвинуте логічне мислення, вміння приймати рішення, здобувати й використовувати необхідну інформацію, планувати свою діяльність, уміння безупинно вчитися, отримувати знання про культурні й інтернаціональні навички та інше [3]. Саме ці вміння й навички являються складовими професійної компетентності майбутніх спеціалістів, що будуть конкурентоздатні в сучасних ринкових умовах.

Вивчення літературних джерел засвідчує, що дослідженням проблеми формування, становлення й розвитку професійної компетентності займалися Н. М. Бібік, Л. В. Васильченко, І. В. Гришина, О. І. Локшина, В. В. Мелешко, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, Н. В. Чепелева та інші. Зокрема, В. В. Мелешко розглядає професійну компетентність як "інтегровану професійно-особистісну якість, що характеризує особистість керівника, його здатність вирішувати професійні проблеми, реалізовувати професійні проблеми, реалізовувати управлінські функції за допомогою продуктивного використання знань, умінь, професійного й життєвого досвіду" [5, с. 131]. Професійна компетентність, на думку автора, складається з управлінських, педагогічних, комунікативних, діагностичних, дослідницьких та інших компонентів діяльності, що охоплює багатогранний зміст організаційно-управлінських функцій. Тобто, професійна компетентність особистості є інтегральною якістю, що охоплює певну сукупність взаємозв'язаних компонентів: мотиваційного, когнітивного, операційного, особистісного й рефлексивного. Мотиваційний компонент розглядається як сукупність мотивів, які відповідають поставленим цілям. Когнітивний компонент включає сукупність знань, необхідних для здійснення організаційно-управлінської діяльності. Операційний компонент включає певну сукупність умінь і навичок, необхідних для вирішення поставлених завдань. Особистісний компонент передбачає наявні особистісні якості та характеристики, що використовуються в навчальній, викладацькій, управлінській діяльності. Рефлексивний компонент включає уміння та здібності особистості передбачати, осмислювати й оцінити власну організаційну, навчальну, викладацьку, управлінську та іншу діяльність.

Сукупність складових професійної компетентності, зазначає В. В. Мелешко, можна диференціювати на ключові, базові й спеціальні. Ключові компетентності необхідні для певної професійної діяльності, що забезпечують успішну адаптацію особистості до умов середовища, що швидко змінюється. Базові компетентності відбивають специфіку діяльності в педагогічній, психологічній, управлінській та інших галузях. Вони необхідні для виконання навчальних, виховних, управлінських, організаційних та інших функцій. Спеціальні компетентності віддзеркалюють специфіку взаємодії із середовищем, в якому функціонує навчальний заклад, традиції та звичаї місцевого соціуму, культурні, освітні й психологічні цінності [5].

Визначення сутності й змісту професійної компетентності у вітчизняних і зарубіжних літературних джерелах [2; 3; 4; 6; 9] дає можливість рекомендувати практичним психологам, що перш ніж планувати свій життєвий шлях, чи шукаючи роботу у випадку її втрати, слід підвищити свою професійну компетентність, усвідомити свої життєві цінності, вдосконалити свої особисті здібності, інтереси, зорієнтуватися в стані свого здоров'я, психологічній структурі особистості, силі та стійкості мотивації у досягненні поставленої мети. Це необхідно робити тому, що психологія людини ринкового суспільства при конкурентній боротьбі змінилася й тому вона повинна вміти запропонувати й реалізувати себе сама. В цих умовах самореклама особистості переходить до категорії боротьби за самореалізацію себе в конкурентному середовищі існування. Спрямованість на самовдосконалення себе, робота над собою є однією з умов формування конкурентоспроможності особистості.

Мета статті – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність формування професійної компетентності в процесі фахової підготовки практичних психологів під час навчання.

Сучасна професійна підготовка майбутніх спеціалістів щодо підвищення професійної компетентності в нашому експериментальному навчанні будувалася на ідеях розвитку й саморозвитку, відповідно до вимог часу. В них якісно змінювались змістовно й технологічно цільові установки, ціннісні орієнтації та система контрольних знань; здійснювався перехід від мети навчання у формі знань-умінь-навичок, у їх класичному розумінні, до особистих характеристик майбутнього професіонала, які в більшій мірі виступають у ролі безпосередніх показників професійної зрілості людини, її професійного розвитку. Тобто, важливою психологічною умовою професійної підготовки майбутніх спеціалістів є підвищення рівня їхньої самосвідомості, професійної компетентності й особистісної спрямованості в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

У процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів до практичної діяльності особлива увага приділялась формуванню системи психологічних знань, які є основою професійної компетентності обраної спеціальності. Психологічна підготовка допомагала майбутнім бакалаврам, магістрам конструктивно оцінювати процес взаємодії між людьми, здійснювати корекцію небажаних форм поведінки, сприяти самореалізації особистості в процесі професійної діяльності. У зв'язку з цим, практична психологічна підготовка майбутніх спеціалістів розглядається як діагностично-корекційна та профілактична робота з окремими студентами або групою зі збереження й зміцнення їхнього психофізичного здоров'я.

Реалізувалися ці завдання за допомогою розвивальної програми з психологічної підготовки практичних психологів у процесі вивчення дисципліни "Групова психотерапія", оволодіння спеціальними методиками й технологіями в процесі лекційних, практичних і лабораторних занять. Одним із психологічних факторів, що виділявся нами в формуванні психологічної компетентності й позитивної мотивації ставлення майбутніх спеціалістів до психологічної дисципліни було поглиблення усвідомлення змісту навчального матеріалу. Для цього були підготовлені й апробовані навчально-методичні розробки з "Групової психотерапії" і організації навчальної діяльності майбутніх спеціалістів на навчальних заняттях та під час самостійної роботи. Для підвищення професійної компетентності практичних психологів застосовувалися активні форми навчання, що включали тренінгову роботу з групової психотерапії в групах [7].

У результаті вивчення навчальної дисципліни "Групова психотерапія" за розвивальною програмою студенти повинні знати: типи психотерапевтичних груп; форми застосування групової роботи на практиці; психологічний зміст понять "психодинаміка групи", "згуртованість групи", "соціальне наочіння"; вимоги до особистості групового

психотерапевта; основні принципи етики в груповій психотерапії. Отримані знання сприятимуть формуванню в практичних психологів умінь визначати цілі групи, роль та функції психотерапевта в групі; проводити групову сесію; встановлювати основні принципи формування терапевтичного середовища; оцінювати параметри ефективної групової саморегуляції (групову динаміку, групову згуртованість, групову напругу); визначати етапи роботи в тренінговій групі: початковий, перехідний, продуктивний, завершаючий; використовувати психотерапевтичні фактори в груповій роботі: заохочення, альтруїзм, корекцію досвіду сім'ї, удосконалення соціальних навичок, імітаційну поведінку, корегуючий емоційний досвід; здійснювати оцінювання професійних навичок у групового психотерапевта: стиль роботи, перенос, контр перенос; співпрацювати з психотерапевтом; проводити супервізорську роботу в тренінговій групі [9].

На першому етапі експериментальної роботи за розвивальною програмою розкривалися змістовні аспекти тренінгу, спрямованого на розвиток професійної компетентності в тренінгових групах. З цією метою в кожній тренінговій групі готувалися свої програми з тренінгу. Наповнювалися програми конкретними психотехніками і вправами, які змінювалися з урахуванням різних факторів, а також особливостей групової динаміки в даній тренінговій групі. Тренінг розвитку професійної компетентності мав достатньо стійку узагальнену структуру, що включає обов'язкові змістовні блоки й процедурні моменти. З урахуванням цих особливостей тренінгові програма складалася з трьох взаємопов'язаних тематикою блоків. Перший блок присвячувався усвідомленню учасниками тренінгу деяких своїх особистих особливостей і оптимізації ставлення до себе й до своєї особистості. Він містив вправи зорієнтовані на те, щоб зфокусувати увагу учасників тренінгу на своїй особистості, на переживаннях, думках, звичних способах поведінки, на уявленнях про самого себе. На цьому етапі ведучий ставить перед собою завдання створити в процесі проведення тренінгу такі умови й ситуації, які б могли забезпечити кожному учаснику можливості найбільш яскраво й чітко побачити себе в дзеркалі своїх уявлень і самооцінок, а також у дзеркалі думок інших учасників тренінгової групи.

Другий блок був спрямований на усвідомлення учасниками тренінгової групи себе в системі професійного й особистого спілкування і оптимізацію міжособистісних ставлень з колегами, адміністрацією й членами своєї сім'ї. При цьому особлива увага приділялася розвитку психологічних можливостей особистості, її перцептивних і комунікативних здібностей, усвідомленню звичних способів спілкування, аналізу помилок у міжособистісній взаємодії. Велике значення в цьому блоці надавалося системі прийомів невербальної комунікації, тренінгу, сенситивності, відпрацюванню навичок оптимального спілкування. Учасники тренінгової групи знайомляться з прийомами налагодження ділової взаємодії і спілкування з колегами по навчання, роботі та діловими партнерами. Цим цілям служить використання великої кількості невербальних технік, а також рольових і організаційно-діяльнісних ігор. При цьому учасники тренінгової групи знайомляться із способами психологічної прихильності до партнера по спілкуванню і методиками ефективного використання метаморалі в спілкуванні.

Третій блок зорієнтовувався на усвідомлення учасниками тренінгової групи себе в системі професійної діяльності й оптимізацію ставлення до цієї системи. На цьому етапі основний акцент робився на закріплення нових поведінкових патернів, відпрацювання умінь самоаналізу професійної діяльності, а також способів вивільнення свого творчого потенціалу. Учасникам тренінгу давалося завдання, наприклад "зняти" фільм або поставити спектакль. А інколи їм пропонувалося написати роман або поставити балет. Виконання подібного завдання було не тільки дійовим засобом єднання тренінгової групи й реалізації творчих можливосте кожного учасника тренінгу, але й свого роду

діагностичним прийомом, який дозволяв судити про зміни в поведінці учасників тренінгу.

На другому етапі експериментальної роботи за розвивальною програмою розкривалися змістовні аспекти групової арттерапевтичної техніки, спрямованої на розвиток у практичних психологів професійної компетентності й арттерапевтичних умінь у групах. Заняття арттерапією проводилися в гештальт-групах, групах самопідготовки, групах підтримки і групах орієнтованих на процес. Основними видами арттерапії були терапія мистецтвом, фітотерапія, бібліотерапія, казкотерапія, музикотерапія, ігротерапія, квіткотерапія, фототерапія, відеотерапія та інші. Основними спекторами проблем, при вирішенні яких використовується техніка арттерапії, можуть бути: внутрішньоособисті й міжособисті конфлікти, кризові стани, вікові кризи, травми, втрати, психосоматичні розлади, розвиток цілісності особистості, розвиток креативності тощо.

Підвищенню професійної компетентності в практичних психологів під час вивчення дисципліни "Групова психотерапія" сприяло застосування різних видів самостійної роботи. Навчальна самостійна робота студентів ґрунтувалася на вивченні нового матеріалу. Тому застосування на заняттях самостійної роботи було різним: окремі студенти виконували самостійну роботу з метою актуалізації знань, необхідних для засвоєння нового матеріалу з групової психотерапії, після чого викладач повідомляв їм нову тему для вивчення; для інших студентів створювалися оптимальні умови для самостійної роботи в групах, паралельного використання індивідуальної самостійної роботи та групової діяльності студентів. Використання в процесі вивчення предмета "Групова психотерапія" різних форм самостійної роботи студентів потребувало дотримання таких умов: створення належних організаційно-методичних умов для різних видів самостійної роботи студентів; диференціація завдань відповідно рівню знань, умінь і навичок студентів з дотриманням доступності навчальних завдань; урахування індивідуальних і психологічних особливостей студентів, їхніх здібностей, інтересів і нахилів; здійснення викладачем систематичного контролю за виконанням різних видів самостійної роботи студентів, надання їм необхідної допомоги; перспективним у впровадженні у вищих навчальних закладах самостійної роботи є перехід від контролю викладача до самоконтролю своєї роботи студентами. Дотримання цих організаційно-методичних умов позитивно впливає на формування в практичних психологів професійної компетентності, що є основою підвищення їх конкурентоздатності на сучасному ринку праці.

Висновки. Таким чином, поглиблене вивчення дисципліни "Групова психотерапія" сприяла формуванню професійної компетентності, позитивного ставлення практичних психологів до навчання, позитивної мотивації ставлення до практичної психологічної підготовки. В результаті вивчення цієї дисципліни більшість майбутніх спеціалістів усвідомили, що різнобічна психологічна підготовка є основою ґрунтового самопізнання внутрішнього індивідуального світу та самореалізації себе в складних проблемних ситуаціях, формування успішної креативної особистості, що визначає образ конкурентоздатного професіонала з високим рівнем професійної компетентності. Тому перспективами подальших розвідок у даному напрямку можуть бути дослідження професійної компетентності в процесі вивчення практичними психологами інших дисциплін.

Використана література:

1. Васильченко Л. В. Професійна компетентність керівника школи / Л. В. Васильченко, І. В. Гришина. – Х. : Вид. група "Основа", 2006. – 208 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / за загальною редакцією О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

3. Лисенко Л. І. Ринок праці. Техніка пошуку роботи / Л. І. Лисенко, Б. В. Максимов. – К. : Професіонал. – 2004. – 320 с.
4. Локшина О. І. Становлення “компетентнісної” ідеї в європейській освіті / О. І. Локшина // Реалізація досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : збірник наукових праць Президії АПН України. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 19-33.
5. Мелешко В. В. Управління освітнім округом у сільській місцевості в контексті компетентнісного підходу / В. В. Мелешко // Компетентнісні засади змісту освіти в 11-річній школі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28-29 березня 2013 року / ред. кол. : О. А. Федоренко, І. Г. Єрмаков (науковий редактор), А. М. Ратушна. – К. : Оберіг, 2013. – 608 с.
6. Осипова А. А. Общая психокоррекция : учебное пособие для студентов / А. А. Осипова. – М. : ТЦ Сфера, 2002. – 512 с.
7. Практична психологія: навчально-методичний комплекс / В. І. Бондар. Н. П. Зубалій, В. М. Махінов, С. В. Страшко та ін. ; за ред. Н. П. Зубалій. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 771 с.
8. Чепелева Н. В. Становлення професійної компетентності в системі вузівської підготовки практичних психологів / Н. В. Чепелева // Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія. Матеріали методологічного семінару АПН України, 12 листопада 1998 р. – К. : Гнозис, 1998. – 605 с.
9. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання : навчальний посібник / Т. С. Яценко. – К. : Вища школа, 2004. – 679 с.

Зубалій Н. П. Развитие профессиональной компетентности в практических психологов в процессе обучения.

В статье раскрывается актуальность исследования проблемы формирования профессиональной компетентности в процессе специальной подготовки практических психологов в современных условиях. На основании литературных источников в тексте дается определение профессиональной компетентности как интегрированного качества, которое характеризует личность, ее возможности решать и реализовывать профессиональные проблемы с помощью продуктивного использования знаний, умений, профессиональной подготовленности и жизненного опыта. В работе проанализированы ключевые, базовые и специальные компетентности. Их овладение практическими психологами способствует повышению уровней конкурентности в настоящей и будущей педагогической, психологической, управленческой и других отраслях. Поэтому формирование в практических психологов профессиональной компетентности в процессе обучения и практической деятельности будет способствовать повышению уровня конкурентности и достижению высоких показателей в будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *профессиональная компетентность, конкурентность, практический психолог, профессиональная деятельность, психология, специальная подготовка, конкурент, профессионал, психологические условия, групповая психотерапия, тренинговая группа.*

Zubalii N. P. The development of professional competence of practicing psychologists in the learning process.

In the article, the urgency of research of the problem of formation of professional competence in the process of special training of practical psychologists in modern conditions is revealed. Based on literary sources, the article defines professional competence as an integrated quality that characterizes a personality, his/her possibilities to solve professional problems through productive usage of knowledge, abilities and skills, professional preparation and life experience. In the paper, key, basic, and special competencies are analyzed. Their mastering by practical psychologists increases the level of competitiveness in present and future pedagogical, managerial and other spheres. Therefore, formation of practical psychologists' professional competence in the process of study and practical activity will contribute to increasing the level of competitiveness and achieving high indices in their future professional activity.

Keywords: professional competency, competitiveness, practical psychologist, professional activity, psychology, special training, rival, professional, psychological conditions, group psychotherapy, training group.